

Az örmény nőnevek eredetéről.

Az »Armenia« sok becses adalékkal szolgál nemcsak hazai ethnográfiánkhoz, hanem a Keletnek egy fölötté nevezetes részével és ősnépével behatóan foglalkozván, a kelet-isme terén is hasznos munkát végez irodalmunkban. Épen 20 évvel ezelőtt, midőn éveken át tanulmányokat tettem Törökországban, magam is foglalkoztam valamit az örmény nyelvvel és néppel; de hogy a tanulmányaimra szükséges időt nagyon szét ne forgácsoljam, föl kelle hagynom vele s tüzetesebben csak a török és persa tanulmányokkal foglalkoztam azután.

E folyóirat egyik közleménye, mely az örmény nőnevekről szól, török és persa vonatkozásokkal is birván, e szempontból kívánok itt arra egy pár észrevételt tenni.

Az örmények úgy Persiában, mint Törökországban kiváló szerepet játszanak nemcsak az államéletben, hol loyális érzelmeiknél és megbízhatóságuknál fogva a legmagasabb államhivatalokban is szívesen és elsőbbséggel alkalmazzzák; hanem a tudományban, társulási mozgalmakban és a közéletnek minden irányú tevékenységében.

Azért nem csoda, ha ezen országok és népek szokásaihoz, viseletéhez stb. alkalmazkodva, könnyen assimilálódnak velük. Nyelvüket nem is említettem, pedig e téren valóban sokat tesznek. Az örmények nemcsak szépen, legszebben beszélik a persát és törököt, minden más idegen nemzetiségű népek között, hanem e nyelvek irodalmi művelésében is nagyon sokat tesznek. Nem akarok hosszan eltérni

tárgyamtól, de azt mégis megemlítem, hogy a török színeszetnek a megteremtői és mostani művelői is öremények; annak idején e tárgyról sokat irtam, midőn Güllü Ağop efendinek stambuli színházát és színésztársaságát ismertettem. Dicséretére mondhatom a törökországi öremény nőknek, hogy a török nyelvet török nőktől sem hallottam szebben, zengzetesebben beszélni, mint a hogy azt az öremény nők beszélik.

Az öreményeknek ezen alkalmazkodása tette azt, hogy az öremény nők nem egy török vagy persa nevet is fölvettek, a mint ezt Törökországban magam is tapasztaltam, de a mit a becses lapjában közölt »öremény nőnevek« legtöbbje is bizonyít. Az idézett nevek legtöbbje persa eredetű, mert az lévén a költészet és szerelem nyelve, a fülemilék dallamos idiomája, a törökök is e nyelvből veszik a legtöbb nőnevet. Évekkel ezelőtt magam is irtam össze egy terjedelmes jegyzéket azon nőnevekről, melyeket a törökök között hallottam, föl sem véve ebbe a szokott mohammedán neveket, minő: Fatime, Zuleikha, Aise, Hatidse, Fitnet, Mihri, Lejla stb., hanem csak olyanokat, melyek valamely jellemző tulajdont, udvarias bókot, vagy dicsőítő jelzőt jelentenek. Az ily nevekből közel 300 nevet tartalmazó jegyzéket állítottam össze. A becses folyóiratában közölt nevek is, egypár kivételével, megvannak jegyzékemben. Ezekre nézve a következő némely észrevételeim vannak. *Khassz-khatun* = választott (fő) asszonyt jelent; összetéve *khassz* arab szóból, mely választott, jeles, kiváló, szent értelemmel bír, és *khatun* török szóból, melynek értelme nő, asszonyt (és főasszonyt is) jelent. *Csicsék*, vagy öremény tájkiejtéssel csicsák török szó és virágot jelent. *Diruhi**) névnek magyarázatára el kell mondanom, hogy ez a név *dil* és *rukhi* szóból van összetéve. *Dil* = szív, *ruk* = arc; tehát *dilrukhi* vagy az *l r-ré* hasonulva = *dirrukhi* szivarczú jelentéssel birna, vagyis bájos, kedves arczút jelentene. A *dil* (szív) szóval számtalan női nevet találtam szebbnél szebb jelentéssel,

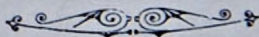
*) Az öremény *Diruhi*-nak nevezi a Szűz-Máriát; *diruhi* eredeti öremény szó, jelentése úrnő, Domina. Szerk.

ilyen egy néhány: Dilber kedves, szerető, szívbró, Dilhos = vig, Dildár = szívbilincselő, Dilszáz = kecses, szívbájoló, Dilszuz = szívető, Dilmuruz = szívet örvendeztető, Dilfirib = szívbájoló. A Guhár név, tulajdonképen Geoher, Gőher, Gohár persa szó és drágagyöngyöt, gyémántot jelent. Ennek néhány összetételét is találtam női névül, így: Göher-pare = ékszerdarab, Gohár-riz = gyöngyöthintő. A Guláp, helyesebben Guláb (Gul, gül = rózsza, áb = víz), ennek más összetétele is előfordul, ilyen Gülbedeni = Rózsatestű, Gülrükszári = Rózsaaarczú, Gülfisani = rozsáthintő, Gülendám = Rózsatestű. A Gülbigar név helyesebben Gülbekar. A Hájli helyesebben Hájáli alakban ábrándos, képzelgő jelentéssel bír. A tükör = ajne, ebből Ajneli női név alakul, ami tükrös jelentéssel annyit tenne, mint kápráztató, tetszelgő. Iakut = rubint, jáczintkő és smaragd jelentéssel bír. Mánuság szó a menefse (viola) szónak a kores alakja. Melikhe helyesebben Melike. Zuhál helyesebben Szöheil = Canopus csillag.

A legtöbb név persa eredetű s a persából a török útján jutott az örménybe. Van a felsorolt nevek között azonban egypár, mely alakjánál fogva nem a török révén, hanem közvetlenül származott át az örménybe. Ezt tapasztaljuk sok örmény családnévnél is, minők Merza persául Mirza, a mi fejedelmet vagy közönségesen urat, iródeákat is jelent, ilyen közvetlenül átvett név Nuridsán (nur = fény, dsán = lélek) a mi fényeslelkű, tisztalelkű jelentéssel bírna.

Dr. ERŐDI BÉLA.

Az örmények Ispahanban.

II.

A dsulfai keresztény örmények viselete egyáltalán nem mondható nagyon választékosnak. A mellen keresztbe vetett dús redőzetű ruhából gallér nélküli ingkandikál ki s kék gyapotszövetből készült bő nadrág egé-

sziti ki az egyszerű öltönyt. A nők nagy művésziesen összefacsart kendővel takarják be fejüket. Selyem kabátjuk, melyet a csipők fölött ezüst vagy arany ékítésű öv tart össze, tetszetőssé tenné megjelenésüket, ha az orr tövében

Örmény nő Dsulfában.

megerősített fátyol nem torzítaná el az egész alakot. Nemcsak az utcán hordják ezt az örmény nők; még a lakásokon sem válnak meg tőle, míhelyt egyszer férjhez mentek.

Örmény család Dsulfában.

A templomban és az utcákon tetőtől talpig nagy fehér kaliko-köpenybe burkolva jelennek meg a nők, melynek sok ügyességgel változatos redővetést tudnak adni, hogy ezáltal lehetőleg kiemeljék elegans toilettejüket s termékeknek karcsúságát is.

Az örmény püspök — aránylag még fiatal ember — bámulatos tapintattal végezi tisztének nehéz kötelességeit s társalgás közben nem csekély műveltségnek adja bizonyosságát. A Dienlafoy-házaspár látogatást tett a kápolnában, melyben hetenkint egyszer a püspök isteni tiszteletet tart, s megszemlélte a kápolnának kincstárát. Estére a püspökhöz, a Zenderud partján fekvő kertjébe voltak meghíva.

Meg is jelentek ott a kitűzött időben, három órával naplemente előtt. Pár pillanat múlva a püspök is megérkezett pompás ménen, s mögötte lovagoltak a vikáriusai, egészen úgy, a mint hajdanta a mi hazai főpapjaink is utazni szoktak.

A kert benyilójának közelében árnyas faszor vonul el, a Zenderudból táplált cisternával; fölötte nyikorog az egyszerű emelőkészüléknek kereke, mely favedrekkal szétosztja a szükséges vizet az öntöző barázdákban. A lármás gépezetet négy ökör tartja mozgásban, kihizott, kövér állatok, melyekhez nem is hasonlíthatni a többi lakosságnak törpe, sovány igavonó marháit. A kertnek bámulatosan termékeny földjéből hármassora a zöld növényzetnek emelkedik egymás fölé; föl a magasba platánoknak sűrű lombozata, alattuk a füge-, cseresznye-, granát- és birsalmafaáknak gyümölcs-teher alatt roskadozó ágai, s alatt a főzeléknek egész sorozata.

A cisterna mellől felkapaszkodtak utasaink a faszor bejáratánál fekvő pavillon emelkedett terrasseára, a melyről minden irányban széles látképet élvezhettek. Csak meg kellett fordulniok maguk körül, hogy — mintha óriási panorámában lettek volna — áttekinthessék egymásután északkelet felé a mohammedán várost kék zománckupoláival, keletnek a folyót Allah Verdi és Mamnun khánok sűrű ivezetű hidjaival s azok előtt a város legrégebbi részében a Dervis-kolostornak és a Seristan-minaretnek kúptetőzeteit; délnek Dsulfát lapos házfedeleivel, mögöttük a kék hegyekkel; nyugaton és északnyugaton pedig a messze elnyúló, termékeny koladuni rónaságot.

Beállván az estalkony, kettesével-hármasával megérkeztek a többi meghívott vendégek is, leghivebb támaszai a püspöknek, tanácsadói és jó barátai, kétségkívül értelmes

és okos emberek, de nagyon félénkek és tartózkodók főpásztoruknak jelenlétében. A püspök jövedelmeinek legnagyobb részét az Indiában megtelepedett örményektől kapja; eltekintve kertjeinek jövedelmétől, s néhány Dsulfa melletti

A dsulfai örmény püspök.

telkének bérétől, a perzsiai örménység alig ad neki valamit a learatott gabnatermés egy részén felül. Legalább is szokatlan az a mód, a melylyel jövedelmeinek java részéhez hozzájut. A plebániákat ugyanis egészen tetszése szerint

osztogathatja, s természetesen főleg azokra a papokra van tekintettel, a kik eléggé vagyonosak arra, hogy a püspök évi illetményeinek biztosítására óvadékot tehessenek le. Épen oly természetes a papoknak az az igyekezete is, hogy a szükséges óvadékösszeget minél előbb összegyűjthessék, a mi aztán nem egy visszaélésnek válik a kútforrásává. Mindennek daczára a lakosság nagyon megbecsüli papjait s az alsóbb pap-ság is a legmélyebb tisztelettel viseltetik püspöke irányában.

A dsulfai örmény sekrestyés.

Egy órával éjfél előtt bucsút vettek utasaink s a püspök parancsot adott, hogy világítsanak a hazatérésre. A sekrestyés vezetése alatt tíz szolga óriási lámpákat gyújtott meg, s a mint sorba állottak, igen festői képet nyújtott csoportjuk a tarka gyümölcsökkel megrakott fagalyaknak boltozata alatt. A püspök intésére az ő oldala mellé helyezkedtek az idegenek, mint a legtekintélyesb vendégek, míg a dsulfai meghívottak előre mentek. nem csekély port verve fel cipőikkel. A Dienlafoy-pár akarva-nemakarva nyelni volt kénytelen a port, hogy a rangját megillető helyen maradhasson.

Visszatérvén a kolostorba, ott találták utasaink Mirza Taghi khán levelét, a mely meghívta őket másnapra regényes fekvésű koladuni kastélyának meglátogatására. Vendégszerető házigazdájuk, Pascal atya kalauzolta őket e kirándulásukban.

Utra kelve Dsulfából, az örmény városnak azon a részén mentek át, a mely tele van bazar-okkal. Természetesen nem állják ki ezek az összehasonlítást a mohammedán városrész gazdag boltjaival. Jobbára élelmiszerekkel vannak tele: dinnyékkel s szárított gyümölcsökkel, melyeken kívül tűzifa és gyertya képezi az árúba bocsátott czikkeknak fő halmazát.

A boltsor végénél vassal kivert, hatalmas tolózárral ellátott nehéz kapú látható. A mult században ezen a kapún át nyomultak be az afgánok Dsulfába. A falba illesztett két felirat emlékeztet erre az eseményre. Az egyik örmény a másik latin; az utóbbit keresztény szerzetesek szerkesztették, a kiknek meg lön engedve ezen emléktábla felállítása a szolgálatok jutalmául, melyeket az ostromlott város lakosságának tettek.

Ezen a kapún át hagyták el Dsulfát derék utazóink.

Dr. MOLNÁR ANTAL.

Miért házasódnak az örmények Keleten korábban?

A korai házasodás nemcsak Örményországban, hanem más országokban is előfordul. Mindenki tudja a néprajzból, hogy a falusiak általában korábban házasódnak, mint a városiak, mert azoknak munkaerőre van szükségük; az asszonyok pedig nem kis segítséget (feleség) nyújtanak valamint a háztartásban, úgy a nehéz mezei munkában is. Az sem ismeretlen, hogy a déli lakók hamarabb lépnek házasságra, mint azok, kik éjszakra laknak; mert délen a meleg éghajlat befolyása alatt hamarabb jutnak az emberek érelemre, mint éjszakra. Ezeket az anyagi és éghajlati viszonyokat kell Örményországban is tekintetbe venni; aztán maga az egyházi hatóság sem ellenzi a korai házasodást. Ezekon kívül van egy nyomasztó körülmény is, mely kényszeríti az örményt arra, hogy leányát a szokottnál korábban adja férjhez. De erről később!

Az örmény szülő mit se óhajt annyira elérni, mint azt az időpontot, midőn gyermekeit — megházasódva látja maga előtt; mert az ő szeme a házasságot tekinti egyedüli eszköznek, mely a gyermekeket a családhoz és a hazaföldjéhez szilárdul fűzi; ez a legjobb mód az uralgó rossz ellen, mely az ifjak erkölcsösségében és egészségében kárt tehet. Az örménynek ragaszkodása családjához közmondássá vált és ezt a ragaszkodást az öregek ápolják az ifjakban. Ha az ifjak nem övéik, hanem idegenek társaságában keresnek időtöltést, vagy legkisebb hajlamot tanusítanak az iszákosság vagy a kartyajáték iránt, akkor a nyugtalan, szomorú szülők okos őseikhez fordulnak tanácsért és megnősítik az ifjút; mert most is igaz a régi örmény közmondás, hogy: »A kötény (a házasság) észre térít — Koknoczê chelkhi gê pere.«

A házasság nemcsak véget vet a dőre ifjúi tetteknek, hanem még önállósághoz is szoktat. Azért éjjel-nappal így imádkozik az örmény szülő:

»Engedd Uram, hogy addig éljünk, míg meglátjuk minden gyermekünk menyekzőjét, szerencsáját, önállósá-

gát.« Ha ezen óhajtásuk teljesült, akkor nem élnek gyötrődésben, hanem inkább ezt mondogatják: »Kötelességünket teljesítettük, gyermekeink önállóak, most csendesen meghalhatunk.« Az örménynek utolsó kívánsága, a mi után öreg napjaiban vágyakodik, az, hogy akkor is jelen lehessen a szentegyházban, midőn a pap legkisebb gyermekét köti össze Hymen kötelékeivel. A szülő ő maga mutatja meg házas gyermekének az egyetértés, az igazi szeretet és a családi boldogság útját.

E vágyakodásban rejlik oka a korai házassodásnak; csak így lesz érthető előttünk a szokás, hogy alig született gyermekek már jegyben járnak. E szokás különben már sok bajt okozott, melynek nem egyszer szomorú következményei voltak; mert megtörtént, hogy az anya vagy a gyermek nem volt egy értelemben az apával, ki semmi áron sem akart elállani évekkal azelőtt tett ígéretétől.¹⁾

Van még egy más szokás is Örményországban, mely nem köztudomású, miután a családok azt titokban tartják. Sok szülő leányát, kiről azt állítja, hogy N-nek felesége, más háznál tartja; mások ismét férfi ruhába öltözött leányaikat rokonaik, barátaik, vagy ismerőseik házából addig haza nem viszik, míg azokat férjhez nem adják. Kiskorú gyermekek — névleg ugyan férj és feleség — de mint fivérek vagy nővérek élnek a szülők szigorú felügyelete alatt. Miért történik ez? A mostani szomorú helyzet kényszeríti az örményeket e szokás követésére. Az örmény leányok vakító szépsége és az a tehetetlen állapot, melyben nemzetfeleink sinlődnék, szolgáltatnak erre okot. Ugyanis az, ki évekig tartozkódott Örményországban, ki az ottani viszonyokkal megismerkedett és azokat részrehajlatlanul akarja szóval leírni — a keresztények sorsát Örményországban

¹⁾ N. N. hölgy, ki ilyen ígéretnek lett áldozata, habár milliomosnak leánya, a tiflisi apáca-zárdában tölti most is fiatal éveit. Midőn e párját ritkító szépség 23 évvel ezelőt világra jött, anyja életben-maradása iránt kétségben voltak. Atyja épen akkor a templomban térden állva imádkozott és fogadást tett, hogy ha Isten az anyát életben tartja, a gyermekből idővel papot, vagy apácát csinál. Az apa fogadását megtartotta; a leány saját és anyja akaratára ellenére már 12 év óta — apáca!

igen szánandónak találja. Igaz, elmúlt ugyan az az idő, midőn ott nem volt szabad a keresztényeknek harangozni, hanem a sekrestyés járt házról házra és így hívta a hívőket a szentegyházba. Sok túlhajtás van abban is, mit egyik vagy másik tájékozatlan lap Örményország szánatos helyzetéről hoz; de az tény, hogy itt nem uralkodik élet-és vagyonsbiztonság. A mohammedánok közt az örmények vagyona, becsülete, lelkiismerete a legnagyobb veszélynek van kitéve. Az örmény leányok csábító, fekete szemei vágyat ébresztenek a mohammedánokban. és ezen elfajult gonoszok könnyen birtokukba ejthetik a kiszemelt áldozatot; mert az örmény — mint keresztény — még egy jókora kést — mint szükségbeni fegyvert — sem tarthat házánál a rablók ellen. Megtörténik, hogy váratlanul két-három jól feltegyverzett kurd. török vagy perzsa rohan az örmény házra, kiragadják az élte virágában levő leányt a szerető szülők karjai közül és erőszakkal elrabolják. Legtöbb esetben az atya és a fivérek nincsenek honn; de ha otthon is lennének, képesek-e ellentállani és a szerencsétlent körmeik közül kiszabadítani? Nem! Azért, hogy a mohammedánoknak ilyen gyalázatos tettekre alkalmat ne szolgáltatassanak, inkább megválnak egy ideig kedves leányaiktól, és más, biztosabb háznál tartják őket, vagy férfi ruhában járatják. Ezen állapotokban kell a korai házassodás okát is keresni. Annak megismerésére, hogy még most is milyen iszonyatos tetteket visznek véghez a mohammedánok Örményországban, elég csak Mussa bej garázna viselkedéséről említést tenni, ki Konstantinápolyban most várja büntetését.

Mindezekből világos, hogy az örmények a mondott iszonyatos tettek ellen a korai házasságban keresnek mentőeszközt. A kétségbeejtő kényszerűség honosította meg e szokást Örményországban.

CSELINGÁRIÁN JAKAB.

Egy hamisított Corvin-codex a müncheni könyv-piaczon.

— Csonatosi János értekezése. —

IV.

Rövid négy év alatt ez a második eset, hogy külföldi Corvin-codexekről kedvezőtlen ítéletet kell mondanunk. A hamburgi Corvin-codexben is¹⁾ Mátyás király bélyegéről volt szó, csakhogy e bélyeg, mely egy XV. századbéli latin codex címlapjáról, a hova festve volt, s állítólag eltűnt, jóhiszemű tévedésen alapult; míg a müncheni codexben, melyet egy hamisító XVII. századbéli kéziratból XV. századbelinek akart minősíteni s e célból Mátyás király meghamisított czimerét a kézirat boritéktáblájára bepréselte, gonosz szándékkal volt dolgunk, melyet nem lehet eléggé kárhoztatnunk.

A szakférfiak előtt ismeretes, hogy a bibliographiában a hamisítások nem tartoznak a ritkaságok közé, de azt az ügy érdekében ki kell jelentenünk, hogy Litterati Nemes Sámuel óta a müncheninél otrombább hamisítással a bibliographia terén nem találkoztunk.

Hátra van még, hogy véleményünket elmondjuk azon lyuk keletkezéséről, mely a müncheni codex hamisított Corvin-czimerén fordul elő, s mely a vizsgálat alkalmával leginkább dr. Czobor Bélának tűnt fel.

Abban tisztelt barátunkkal egyetértünk, hogy a hollón látható lyuk nem véletlenül, hanem mesterségesen támadt. A kérdés csak az, hogy mi volt azelőtt a mostani lyuk helyén és mért kellett a táblát borító bőrt épen azon a ponton, hol a hiány leginkább feltűnik, vagyis a gyűrűs holló nyaka alatt, tehát a legkényesebb helyen átlyukasztani, illetőleg abból egy darabkát eltávolítani?

Erre nézve legyen szabad a következőket megjegyezni.

Hogy a müncheni örmény codex első tábláján a préselt arabeszk közepén réz-szeg vagy umbilicus-féle disztítés

---

¹⁾ Lásd a hamburgi Corvin-codex című közleményünket a »Magyar Könyvszemle« 1884-diki folyamában.

lett volna, melyet előbb el kellett távolítani, ennek valószínűségét már közleményünk elején kétségbe vontuk, s állításunkat bibliographiai és helyi érvekkel támogattuk.

Hogy az arabeszk közepén lévő körben a bőr felülete eredetileg oly sima lett volna, mint azt az említett, analog kötésű bécsi codexben találjuk, ezt a hamisított Corvin-czimeren tapasztalható csonkítás teszi valószínűtlenné, mert ha az illető helyen a bőr egészen sima volt, ebbe a meghamisított bélyegzőt minden nehézség nélkül lehetett volna bepréselni, s nincs elfogadható ok a bőr erőszakos megcsonkítására, hisz épen a sima bőrbe vakon préselt Corvin-czimer tette volna látszólag legvalószínűbbé azon föltevést, hogy a könyv vagy legalább ennek borítóka, Mátyás király számára készült.

Ha tehát ennek daczára a codex borítéktábláján a Corvin-czímer nem ép, hanem megcsonkított állapotban fordul elő, úgy ez annak a jele, hogy a bőrboríték ezen a részén a hamisító törekvése oly akadályra talált, mely lehetetlenné tette azt, hogy a Corvin-bélyegzőt, a bőrbe úgy bepréselje, hogy a hamisításnak rajta nyoma ne legyen. Ezért inkább eltávolította az akadályt, mely esetleg árulója lehetett volna, hogysem a czímer valódisága iránt a kutatóban gyanút keltsen.

Mi volt ezen akadály? Erre nézve ismét a bécsi mechithárista örmény codexek kötései nyújtanak analogiát, melyekben a táblák közepén görög keresztet, csillagot, különféle stylű diszítéseket és négy pontból álló,¹⁾ ilyen alakú ·· keresztet találunk. Ezen diszítésekből nézetünk szerint az utolsó, vagyis a négy pontból álló kereszt az, melyről valószínűnek tartjuk, hogy eredetileg a müncheni örmény codex első táblájának azon helyére volt préselve, hol most a hollót látjuk. Ez fordul elő a táblák préselt diszítései közt többször, ez diszlik a második tábla arabeszkjének közepén is, ezt találta, nézetünk szerint, a hamisító az első tábla közepén az üresen maradt körben, midőn a Corvin-czimer ide bepréselte. S mivel valószínű,

---

¹⁾ A négy pontból kettő egymás fölött és kettő egymás mellett áll s ily összeállításban keresztet képez.

hogy a négy pontos kereszt, mikor felül volt préselve, a holló alatt is látszott, ezen körülmény, nehogy gyanút keltessen az iránt, hogy a czimert nem egykorú, hanem későbbi időben egy régibb dísz fölé nyomták rá a könyv borítékára, arra birta a hamisítót, hogy a négy pont közti bõrdarabkát, hol eredetileg a kereszt volt, a holló nyaka alatt eltávolítsa s a csonkításnak azt a színezetet adja, mintha az véletlenül történt volna. Így támadt, nézetünk szerint, a címer hollóján levő lyuk, így magyarázható ki ennek négyszegletes alakja.

Dr. Czobor Béla föltevése tehát a lyuk fontosságáról alapos, de keletkezésére nézve azt hiszszük legvalószínűbb az a magyarázat, melyet róla a bécsi mechitháristák könyvtárában merített tanulságok alapján adtunk.

Mindazon feltűnő körülmények és gyanúokok tehát, melyek bennünket a codex vizsgálatánál, annak valódisága iránt mindjárt kezdetben támadtak, alaposaknak bizonyultak. A kézirat mint Corvin-codex belső és külső criteriumokból, nem más, mint egy gonosz szándékkal készített hamisítvány, mely mint ilyen, a Corvina irodalmában egyedül áll, de melyet a szakirodalomban igazi értékére leszállítani s a hamisítást az egész tudományos világ előtt elítélni, a hazai és külföldi bibliographia iránti kötelességemnek tartottam.

Ezzel kutatásaimat a bécsi mechitháristák könyvtárában befejeztem. Az eredmény, melyet egy napi tartózkodásom alatt ott elértem, az állítólagos Corvin-codex meghatározására és leleplezésére vezetett, s én azon öntudattal távoztam innét, hogy feladatomat jól végeztem.

Mielőtt azonban a tisztelendõ mechithárista atyáktól, kik itt létem alatt feladatomat lekötelező szivességökkel és gazdag szakismeretökkel annyira megkönnyítették, elbucsztam volna, még arra kértem õket: adnának nekem véleményt a codex szövegéről, beosztásáról és miniatürjeiről s magyaráznák meg röviden annak tartalmát és nevezetesebb helyeit, hogy ezekről is némileg tájékozva legyek.

Mire õk szives készséggel a codex rövid leírását a következõkbe foglalták össze:

Az örmény palaeographiában négyféle írást különböztetnek meg, úgy mint: 1. Ergáthákir, 2. Micság ergáthákir, 3. Polorkir és 3. Noterkir írásokat. Ezekből az első írás az első kilencz századból fönmaradt codexekben fordul elő és nehezen olvasható; a második írás a X—XIV. században volt gyakorlatban és szintén nehezen olvasható; a harmadik írás a XV. században kezdődik és a XVIII. századig tart, végre a negyedik írás a XVI. századtól kezdve egész a XIX. századig van gyakorlatban és a harmadikkal együtt könnyen olvasható.

A müncheni örmény codex a polorkir íráscsoport-hoz tartozik és könnyen olvasható.

Kiállítása csinos és izléses. Az írás gondos, a homlok-vignetták, lapszéli diszítések, initialék, a synaxarion, továbbá a szentek és ünnepek miniatürjei nagy csinnal és izléssel vannak festve s önálló stylt tüntetnek fel, mely a byzanti és perzsa könyvornamentika hatásának nyomait mutatja. A festményekben a sötét színek túlnyomok s ezeken az arany használata igen gyakori.

A codex egy miniatürrel kezdődik, mely az első levél második lapját egészen elfoglalja.

Ezen miniatür alá írta a miniator vörös örmény betűkkel a következő bejegyzést: Èzdárábjal vánecki Száhág kèdzákroghèsz hisjáh ár Ásztvádz, vagyis magyarul: Emlékezzél rólam a szegény Izsák festőről, ki Vánból való, az Istennél.

A codexet tehát egy Izsák nevű, váni származású örmény miniator festette. (Ván, város Örményországban.)

Ezután következik a szöveg a karácsoni officiummal (egyházi énekek és imádságok), utána jönnek a vízkereszt, húsvét, feltámadás, pünkösöd, úrszineváltóság, és a többi egyházi ünnepek officiumai énekekkel és imádságokkal s végződik az officium defunctorummal.

A codex fénypontját, a benne előforduló miniatür képek képezik, melyek a szövegben ilyen sorrendben következnek:

Angyali üdvözet (Annunciatio B. M. V.), — Mária és József, — Szent Antal remete, — Szent Theodosz király, — Niszibi Szent Jakab (Syriából), — Szent Dávid

proféta, — Szent István vértanú, — Szent Péter és Pál apostol, — Szent János evangelista, — Szent Jónás proféta, — Krisztus, a jó pásztor, — Szent Gergely, az illuminator, Örményország főpapja (görög stolában), — Krisztus jeruzsálemi bevonulása, — Krisztus feltámadása, — Keresztelő szent János lefejezése, — A Szent-lélek eljövele (Pünkösöd), Szent Hripszime örmény szüz és vértanú, — Krisztus mennybemenetele, — Krisztus színeváltozása, — Utolsó ítélet, — Krisztus megdicsőítése, — Egy proféta, — Egy angyal, — Egy patriarcha, — A feltámadás allegoriája.

Lehetséges, hogy ezen sorozatból egyik-másik miniatürkép, mely a codexben befoglaltatik, a vizsgálatnál rendelkezésünkre állott idő rövidsége miatt kimaradt. (H. úr levelében 25 képet említ.) De azt hiszem, ezeknek száma legfőlegb egy-kettőre fog menni, mert a codex leveleit nagy gondnal átlapoztuk, a miniatürökre különös figyelmet fordítottunk, de az idő rövidsége miatt a leveleket úgy megolvastuk, hogy a miniatürök az illető levélnél legyenek feltüntetve, nem volt lehetséges. De nem is volt célunk, mert az én főfeladatomat a codex meghatározása, nem pedig részletes leírása képezte. És ezt bécsi utammal elértem.

A codexnek legérdekesebb része a szöveg utolsó három levele, memorandumot tartalmaznak a könyv provenienciájáról, iratási idejéről és verses históriákat Örményország akkori történetéről.

Ezen feljegyzésekből a kézirat iratási idejére vonatkozó tétel magyar fordításban így hangzik:

»Bizonyos Meszrop iratta ezen könyvet a méltatlan Vártán számára Vártán Chlick másoló által, ki azt a saját szép és régi exemplarisából másolta Mog tartományának Szursz nevű falujában, a sz. János és sz. Gergely generalis védnöksége alatti kolostorban, ezer száz tizenegyedik esztendőben,« vagyis mint az eredeti örmény szöveg mondja Házár (Ezer) Háriur (száz) Medászán (tizenegy.)

Alább pedig ez olvasható: »Azon keserves időben (t. i. mikor a könyv iratott), melyben szoron-

gatva vagyunk igazságtalan adók által és midőn jobban és jobban lesujt bennünket a gyalázat és szenvedés, melyek Örményországra sulyosodtak a mi büneikért.»

Ezen colophon alapján tehát a sárágán örmény időszámítás szerint 1111-ben iratott, vagyis, ha ehhez az 551 év különbözetet hozzáadjuk, a mi időszámításunk szerint 1662-ben.

Ez a müncheni örmény codex rövid tartalma és leírása.

Megjegyzem még, hogy a codex szövege előtt egy beirt hártylevél van (Vorsetzblatt), melynek első lapján érdektelen örmény jegyzetek (valószínűleg probatio calami) fordulnak elő, a másik lapon azonban régi örmény írás van, melyről azt mondta a szerzet nagyérdemű érseke, hogy ez becsesebb, mint az egész codex; mivel azonban az írás nagyon el volt mosódva, hamarjában nem birta elolvasni és csak azt mondta, hogy valószínűleg történelmi tartalmú lesz.

Ezzel a codex tartalmát kimerítettük.

Még a codex tábláinak belsejéről ki kell emelnem, hogy vékony kék szöveggel vannak borítva, továbbá, hogy a bécsi örmény codexek tábláinak belsejéhez, nem mint a nyugati codexekben pergamen, vagy papirlevelek, hanem érdekes szövetdarabok vannak ragasztva, melyek régi örmény szövetmintákból egész gyűjteményt képviselnek s a szakférfiak az örmény szövőipar eredetiségének és változatosságának tanulmányozására igen hálás tért nyújtanak.

Ezen szövetdarabok közt két örmény codexben oly régi szövetmintákat találtam, a minőket a nyugati codekben eddig csak IX—X. századbéli kéziratokban, mint ritka czimeliákat láttam.

Ezen örmény szövetmintákra felhivom az illető szakférfiak figyelmét.

Ezzel a müncheni sárágánt minden oldalról megvilágítva, bécsi küldetésem végéhez értem s megköszönve a tisztelendő mechitharista atyáknak tanulmányaim iránt tanúsított meleg érdeklődését és azon készséget, hogy a codex meghatározásában és leleplezésében oly szives segédkezet nyújtottak, a legközelebbi vonattal visszautaztam Buda-

pestre, hogy kiküldetésem eredményéről Pulszky Ferencznek, mint a N. Múzeum igazgatójának jelentést tegyek.

Itt tisztviselő társaim és a szakférfiak nagy érdeklődéssel várták visszaérkezésemet, s midőn kiküldetésem eredményét velök közöltem s a müncheni állítólagos Corvin-codexet, mint gonosz szándékú hamisítványt, előttük lepleltem, szerencsét kívántak kutatásaim sikeréhez.

Pulszky Ferencz pedig meggyőződve jelentésem alaposágáról, azonnal levelet irt Gottlob Hess úrnak, melyben kiemelve a müncheni codex tartalmát és azon körülményt, hogy az 1662-ben iratott, továbbá, hogy Mátyás király 1490-ben, tehát a codex iratása előtt 172 évvel halt meg, kijelentette, hogy az bajosan lehetett az ő könyvtárában s a tábláján levő Corvin-czímer bajosan származhatik az ő idejéből, ezért a Nemzeti Múzeum könyvtára nincs azon helyzetben, hogy a megvásárlásra ajánlott codexre reflektáljon s ezt köszönettel a tulajdonosnak visszaküldi.

Mielőtt azonban ezt tette volna, szükségesnek tartotta magasabb tudományos szempontból, a codex mind a két tábláját a könyvtár gyűjteménye számára lefényképeztetni, hogy ezek mindenkorra bizonyosságot tegyenek az első tábláján levő Corvin-czímer meghamisításáról.

Ezen gyűjteményből használtam fel közleményemben a két könyvtáblát eredeti nagyságú hasonmásban, hogy érvelésemet a Corvin-czímer meghamisításáról ezekkel is támogassuk.

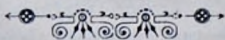
Ez a müncheni örmény sárágánnak rövid története. Ha kissé terjedelmesebben tárgyaltam, szolgáljon mentségemül azon körülmény, hogy ez az első hamisítvány, mely a Corvina bibliographiájában ekkorig felmerült, s én azt hittem, hogy ezen hamisított Corvin-codexnek több oknál fogva annyi figyelemmel tartozom, mint a mennyivel a Corvina valódi maradványai iránt viseltem.

Helyesen fogtam-e fel a kérdést és valjon sikerült-e a t. olvasót álláspontom helyességéről meggyőzni, ennek megítélését a szakférfiakra bízom.

Annyit azonban egész tárgyilagosan megjegyzek, hogy ezen eset nálunk oly rendkívüli, hogy ehhez hasonló a magyar bibliographiában ekkorig még nem fordult elő, s

midőn ezt tehetségem szerint minden oldalról megvilágítani, a hamisítást igazi értékére leszállítani s ezáltal a jövő hamisításoknak ezen a téren elejét venni törekedtem, ezzel az ügynek, melyet egész lelkesedéssel szolgálok, hasznára lenni kívántam.

Közleményemben időrendi egymásutánban, egész közvetlenséggel elmondtam mindazt, mi a codexszel azon 48 óra alatt, míg vele foglalkoztam, történt, s köszönettel tartozom Hess úrnak, hogy szives ajánlatával és a codexnek ideküldésével ezeknek elmondására, s az igazság felderítésére alkalmat szolgáltatott.

Ábgar király.

III.

Vonon a zavar pillanataiban szemet vet a pénzszekrényekre s azon hátsó gondolattal, hogy eltört koronája még összeforrhat, eloson. Ártában a hült helyre Orodes nevű fiát ülteti.

A római birodalom tekintélyén ejtett csorbának nézte ezt Tiberius, ki előtt a keleti kérdés várva várt alkalom, hogy egy fénykör övedzte élet ellen törjön. Germanicus volt ez, ki Germaniában odaengedéssel tölté be a kimért nehéz munkört.¹⁾ Nép és hadsereg benne a köztársaság jövő helyreállítóját bálványozta és azért a féltékeny Tiberius jónak látta őt diadalaiban megakasztani; Ázsiába küldi őt, hogy az ottani fölkelést leverje.

Sötét terveiből kifolyólag Syria kormányzásától elmozdítja Creticus Silanust, az ifjúnak rokonát s kinevezi helyébe a merénykedő Cr. Pisot, a becsületes lelkeknek eme szörnyét, csendőri hivatalkodási minőségben.

A büntársi közösségnek utálatos pompájában virágzott Pisonak elérzékiesedett, szilaj neje Plancina, nemcsak Germanicust, hanem ennek szende nejét Agrippinát is zaklatta.

¹⁾ Armin a német nép- és szabadságnak alapítója, Varus leveretése által a római ügyeket a fölözslás örvényeig vitte. Germanicus ügybuzgalma folytán Mindennél oda ütött ki a dolog, hogy a veszett ügy fényes diadalt ült.

E két holló a kiszemelt áldozatnak ázsiai útjában, minden lépten, előröpködő sötét rémként, fel-feltünedez. — Nem volt titok Germanicus előtt, hogy e fizetett ajkak mily sűrűn intéznek ellene támadást; ő mindazáltal éveivel növekvő erélyvel Arméniába siet, hol mindenki átalakulási vágygyal volt tele. Sikert ígérő eljárása legott több jeles erőt édesgetett vállalatához. Már csupán történelmi nevének hatása képes volt szívet, kart megmozdítani; miért is a parthus, laza hatalmának tudatában, felszedte táborát. Germanicusnak a nép rokonszenve volt a legerősebb támasza.

Igy lőn, hogy az országot, mely eddig — nem ritkán — lejárt nagyságoknak szolgált menhelyül, azzal vigasztalta meg, hogy Zenont, ki a pontusi király: Polemonnak volt fia, adá királyul. A kebleken a bizalom érzete vonult át s az ekkép megnyugtató ország-rész az öröm bűvös hatása alatt Zenonban, ki Artaxata koronázási fővárosról Artaxias nevet vett fel, királyát üdvözölte Kr. u. 18.

Ezen események érlelő hatása folytán az atyja által beültetett Orodes tisztán látja, hogy az idő már rajta túlhaladt. Nem így gondolkozott a vándor lovag Vonon, ki nemcsak PISOVAL, ama főszakácscsal lépett szövetségre, hanem értékes ajándékokkal Plancinának kegyeit is vadászta. De hiában! Mert Germanicus a párhussali alkudozásoknak oly lökést adott, hogy a tárgyalások kielégítő befejezésre vezettek. Ártában fiának részére igényeiről lemond és szövetségét Rómával megújítja; de minthogy úgy volt meggyőződve, hogy nem lesz lehetséges a béket fentartani, ha Vonon Syriában marad; azért annak eltávolíttatását sürgette. Róma fia enged e kívánságnak. Vonon ellenben Pompejopolis tengerparti városban való kényszertartózkodásra íteltetett. Itt azt tapasztalta, hogy az őt környező hadfiak marczona vonásai az arany kápráztató fényére kegyteljessékké változnak. »Pénz az élet szekérkenője«. Ez nyitotta fel a szabadulás kapuját Vonon előtt is, ki Armenián, Albánián át vérszerinti rokonához a hun-magyar schytha vagyis a massagéták királyához akar eljutni, hogy ott üzelmeit munkába vegye.¹⁾

¹⁾ Vonones fugere ad consangvineum sibi regem schytharum conatus est. Tacit. Annal. L. II, C. 68.

A jégre vezetett örök utána eredtek, de ő bámulandó gyorsasággal Pyramis kis folyóhoz érkezik; a lakosok az átvezető hidat fölszedik. Bekerítettett. Erre az őrizet parancsnoka Remmius hányt-vetett életének egy karddöféssel vetett véget.

Germanicus armeniai küldetésének célját elérte, de midőn egyiptomi útjából Antiochiába érkezett, rajta a gonoszság művét befejezte és lassú méreg által kioltotta a 34 éves ifjúnak életét Kr. u 19-ben. Róma összerendezte. A hír azt beszélte hogy Piso és Plancina voltak a császári titkos utasítások végrehajtói. Piso a vizsgálat folyama alatt saját házában, metszett torokkal, halva találtatott; Plancina részére a császárnak anyja oly érveket tudott felhozni, hogy kegyenczenek még hajszála sem görbült meg. — Míg Felső-Armeniában Germanicus Róma viszonyait átalakította: aközben Alsó-Armeniában, az anyagi erőnek majdnem kétszereződésével, a jólétnek földje tárul fel.

A csendes munkásságú Ábgárnak erőfeszítő tevékenységet kelle kifejtenie. A rokon, parthus uralkodó-család tagjainak értelmét az egymás elleni gyűlölet, mely a trónbirtoklásból eredt, egészen elvakította. E szomorú életviszonyokban Ábgár, mint békebíró, a kiegyeztetésnek ügyét házilag elintézendő, K. u 23-ban Parthiába utazik, a hol javaslatait osztatlan helyeslés követte. A kiegyezés pontjai ezek: Artases örökölje a trónt és utána nemzedéke uralkodjék egyenes ágon; magvaszakadtával szálljon a korona Káren és Szuren fivéreire, kik Báhli-Káren és Báhli-Szuren nevezetek alatt külön nemzetségeket képezzenek s előranggal birjanak minden satrapa fölött. Szükséges volt ezt felhozni; mert e munka folyamán gyakran találkozunk Káren és Szuren nevű fővezérrel és államhivatalnokokkal.

Megszűnt tehát a fegyver csattogása s Ábgár országába tért roncsolt egészséggel. Azok, kik sűrűn foglalkoztak

---

A kötelmököt feddhetlen buzgalommal teljesítő honi történetíróink segélyével lehet teljesen megérteni a római írónak »a rokonságra« vonatkozó szavait; ugyanis a parthusok, örmények, indusok, massageták (chus-hunok) királyai azon egy Arsacida uralkodó-ház sarjai voltak. Agathangelos: Collana degli storici armeni, pag. 1—2.

az ő mozdulataival, el nem mulasztották ellene a császári körben a feszültséget szítani. Az ámitás szolgálatában hadonázó Herodes Antipas, Galilaeában negyedes fejedelem, a parthus rokonok látogatását a római hatalom elleni szövethkezésig szélesíti ki; de Ábgárnak felvilágosításai megnyugtató hatást gyakoroltak.

A kelletlen viszonyok a vasgyuró Herodes által ezután sem szakítottak félbe. H. Antipas, a Petrában székelő Aretas arab királylyal háborúba keveredett. Ez ugyanis leányát Antipasnak nőül adta, ki ebbe csakhamar beleunván, még életben levő mostoha fivérének Herodes Fülöpnek nejével Herodiással titkon házasságra kelt. Aretas cselekvési körébe vonta a vele barátságos viszonyban élő Ábgárt, ki a betegség terhe által akadályoztatván. Árzuruni Kurán vezénylete alatt jelentékeny csapatot küld segítségül. Antipas serge szétveretett, a miben a zsidók Isten kezét látták; meglakolt — mondák — mert megölette Keresztelő Szt. Jánost, ki őtet feslett életmódjáért megintette.

Most Antipas újra az árulási gyanú felélesztéséhez kezdett. Ábgár három személyből álló küldöttséget menesztett Palaestinának Bethagábra városába Marinushoz, Syriának római helytartójához, kivel a megbizottak Eleutheropolis városban találkoznak; ezek beható előadásaiikkal lerántották a fátyolt az ellenség ferdítéseiről, ezenkívül előmutatták az egyezményt is, melyet Ábgár Parthiában létesített; miáltal a kétség teljesen elenyészett K. u. 33.

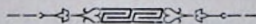
Most már küszöbén állunk egy korszaknak, melynek első fuvalmai áldásosan kezdék átlengeni Armeniát; e korszak egyszersmind az emberiség beteg életében is forduló pontot jelez.

Roskad az anyagiségért lüktető ó-világ s örök érvényű igazságok befogadásával új világ születik. A Megváltó eljövetele előtt három évvel lépett Ábgár a trónra, uralkodásának tartama magában foglalja az egész időszakot, melyben a megtestesült Ige e földön lakozva áldásban részesítette a reá várakozó lelkeket. Így tehát őt az ó-világ haldoklásának fájdalmai és az újnak szellemi küzdelmei épen útban érték.

Az országban, hol Ábgár emberei küldetésökben eljár-
tak, hangzott a tanítás, mely elfoglalandó vala az emberi-

séget, hogy azt a mámoros élvekből kiragadva »egy nemzetté, a jó emberek nemzetévé tegye.« Annak ajkiról hangzott az, ki »mindenekfölött áldott Isten örökké.« Ugyanezen földrészen a csoportosulásnak egy pontja vala, mely minden tekintet magá felé vonzott. Ez a békevárosa: Jeruzsálem. A követek azon vágytól égnek, hogy a kívánatok férfiát láthassák; azért Jeruzsálem felé vették útjokat. Az ott szerzett tapasztalatok után siettek jelentést terjeszteni a hét év óta sebekkel megrakott király elé,¹⁾ ki csilámló reménnyel hallgatja előadásait. Tele szívvvel elhatározta, hogy szenvedései enyhítésére ahhoz fordul, ki oly csodálatos... A föld úrait a gyönyörök mámorba szenderíték; Ábgár volt az első, ki az átalakult erkölcsi látóhatárra tiszta szemekkel tekint. A kárhozatosan virágzó sokistenhit már haldokolt az ő lelkében s különös hajlammal viseltetett az ó-szövetségi kinyilatkoztatás iránt, melynek hivei ellen, midőn némely elődei türelmetlenségi harczot folytattak, ő érdekeltséggel társalgott előkelő héberekkel, kik a babyloni fogság óta nagy számmal tartózkodtak az országban. És ime itt állunk tizenhatszázadnál ősiabb multunk egyik legszebb lapját képező hagyománya előtt. A kereszténység fejlődésének ügyéhez jellemző okmány ez, mely annak tudatában, hogy nem a sűrűn sötét őskor mondáiból van kiaknázva, már századokon át visszahelyező pört folytat. Ábgárnak Krisztushoz intézett leveléről van szó. Tudjuk, hogy az eszmék, elvek, vallás és erkölcs mai fogalomzavarában a kor árja ellene fordult az ily állításoknak; azonban e tekintetben a későbbi idők zivatarába el nem enyészett ezen okmányról igen ragyogó sorokat olvasuk.²⁾

MARKOVICH JAKAB.

¹⁾ Ezen iszonyatos betegség, mely Egyiptonban, egész Ázsiában ugy szintén a zsidók között is otthonos volt, az ugynevezett »belpoklosság« vagyis a véredényeknek lassankénti teljes elfajulása, a test szervezetét fölemészítő eredmény legközelebb a bőrön nyilvánult. Négy faja közül Ábgárt az ugynevezett »fekete« lepte meg, innen vette eredetét mellékneve is »uchumo« = fekete.

²⁾ Venimus jam ad eam buius libri partem, quae historiam exponit adeo lectu, ac notatu dignam, ut ejus causa totum Chorensem tantí sit perlegere. M. L. il. c. 29. jegyzet.

Történeti okiratok az erzsébetvárosi levéltárból.

V.

6) Ezen városnak közönsége — a törvényeknél fogva — kétségbevonhatlan igazi nemesnek tartatik, következésképen az igazi nemeseket megillető nemesi előjogokkal maga a város is birjon.

7. Adunk ezen városnak a fennálló törvények értelmében kegyúri jogot arra, hogy plébánosát maga választhassa, de azzal a nyilván kifejezett kötelezettséggel, hogy azon plébános és segédkáplánjainak illő ellátásáról mindig azon város köteles gondoskodni.

8) Biztonság szempontjából megengedjük, hogy ezen város annyi szolgát (ugynevezett darabantot, vagy hajdút) tarttasson, a mennyi szükséges; tarthat dobost is, ki a hirdetéseket eszközölje, vagy tüzesetek alkalmával a polgárságot figyelmeztesse; ezen város-szolgák nekik való fegyverrel ellátva mindig a tanács kebeléből választandó előljárójukkal együtt kötelesek éjszakának idején, valamint heti és országos vásárok alkalmával, a többi szabad kir. városokban is bevett szokás szerint a rossz szándékú és zavargó embereket elfogni, vigyázat s bármely kihágás elhárítása céljából a városban körüljárni s őrt állani.

9) Azon város a maga és a szomszédos helységek közjáva szempontjából mind heti, mind országos vásárokat tarthat, ükanyánk, a boldogult Mária Terezia által 1758-ban annak kegyesen adott kiváltságlevél értelmében, illendő vámot és jövedelmet is huzhat.

10. Hogy az említett polgárok a fennebb mondott és más szabad kir. városokkal is közös, a törvények s az ország alkotmánya által nyújtott szabadsággal és előjogokkal egész nyugadalommal és csendességgel, bátran és háborítatlanul élhessenek, minden akadály, ellenkezésnek oka elmozdittassék: akarjuk, hogy egyetlen polgári ház, vagy telek, mely e városon belül, vagy azon kívül, de annak a területén található, a közönség beleegyezése nélkül, annak kárára, kivételt ne képezzen és mentességgel ne birjon; sőt nyilván rendeljük, hogy azon fekvő javakat, melyek akár örökség, akár bármely más cím alatt papi, idegen vagy külső

személyekre szállottak, ha a tulajdonos egy esztendő alatt a polgári jogok-, javadalmakból és terhekből részt nem vesz, tartozik a polgároknak eladni; — ellenkező esetben a tanács ezen ingatlan javak megbecsült árát a birtokosnak kifizeti és ötöt azokból elmozdítja. Különben ezt az eljárást a tanács csak akkor alkalmazhatja, ha kitünt, hogy azon idegen vagy más joghatóság alá tartozó egyén, még nem lépett a város kötelékébe, vagy nem akar polgárzati jogot szerezni, habár erre fel lett szólítva.

11. Hogy a helyhatósági folyamat és a polgári törvényszolgáltatás épen és erőben megmaradjon és meg ne zavartassék, határozottan kijelentjük, hogy se katonai, se kamarai tisztek ezen városban, vagy annak területén a polgárokra semminémű joghatóságot nem gyakorolhatnak és ítéletet a polgárok ellen nem hozhatnak, vagy más joghatósági tetteket ellenök nem folytathatnak és ilyenekbe nem elegyedhetnek. — Ezen előre bocsátottakat mindazonáltal

12. csak azon feltétel mellett határozzuk, hogy az említett polgárok mindenkben magokat más szabad kir. városainkhoz alkalmazzák, a háladatlanság és a hűtlenség bélyegétől és szennyétől jóságai és minden egyéb kiváltságai és szabadalmaik elvesztése és más törvényes büntetés terhe alatt örökre ovakodjanak és igyekezzenek, hogy valamilyen Mi, úgy törvényes örököseink és utódaink hajlandóságát egész hűséggel, állandósággal és egyenességgel mindvégig megérdemeljék; sőt mások jogainak érintetlenül hagyása mellett, mindazt, mi az említett pontok alatt előfordul, kivonjuk, megengedjük, felveszszük és nektek tulajdonítjuk.

Nektek mindnyájatoknak nagyságosak, tekintetesek, méltóságosak, nemzetesek, ügyesek, nemesek és serények, okosok és figyelmesek, nem különben minden egyéb állású, rangú és állapotú, s a birodalmunkban levő ember, úgy szintén tanács, törvényhatóságok és tisztviselőknak tudtokra adjuk, parancsoljuk egyszersmind és meghagyjuk: hogy ti mostantól fogva ezután engedjétek, hogy ezen város éljen mind azon kiváltságokkal, szabadalommal és szabadsággal, melyekkel más ilyen magyar városok élnek; nevezett várost a maga jogaiban oltalmazni és védelmezni

tartoztok — Mely dolognak örökös emlékezete s erősegeül nagyobb függő pecsétünkkel megerősített levelünket, mint örökre használandó jogaik biztosítékát kiadtuk szabad kir. Erzsébetvárosunk polgárainak, lakóinak, ezek örökös- és ivadékainak. Ischel 1837, Aug. 15. Ferdinand.

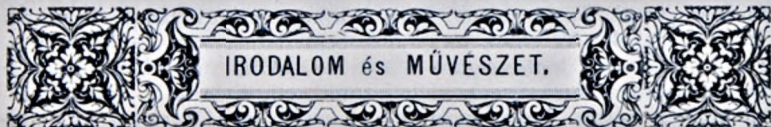
Latinból közli ÁVEDIK LUKÁCS

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A néprajzi társaságból Az országos magyar néprajzi társaság Budapesten f. évi október 27-én tartotta meg alakuló közgyűlését, Hunfalvy Pál elnöklete alatt az akadémia palotájának Kisfaludy-termében. A terem egyik végén felállított asztal körül a hazai tudományosság és közélet számos kitünősége foglalt helyet; köztük gróf Csáky Albin kultuszminiszter képviselőletében Berzeviczy Albert államtitkár, Jókai Mór, Pulszky Ferencz, Gyulay Pál, Szily Kálmán, Budenz József, Szász Károly, Molnár Antal, Török Aurél, Tóth Lőrincz, Asbóth János, Tewrewk Emil s mások. Az elnök megnyitó beszédében rámutatott a néprajzi tudomány fontosságára s a feladatokra, melyeknek sikeres megoldására a társaságnak vállalkoznia kell. Előadását annak kiemelésével végzé, hogy minden nyelv, mely magyar területen hangzik, egy-egy kincses bánya, melynek kiaknázása és művelése a társaságnak hálados feladata lesz. Ezenkívül még az a nem kevésbé nehéz, de egyszermind nemes hivatás is jut a társaságnak, hogy ápolja az egyes népfajokban a testvéries egyetértést és az együvé tartozás érzetét! Az elnöki megnyitó beszéd után Jókai, mint író és mint politikus üdvözölte a társaságot. Nekünk magyaroknak — mondá Jókai — fölöttébb üdvös egy részt a velünk egy monarchiai kötelékben élő különféle népfajoknak egyediségével részletesen megismerkedni; másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, előrehaladottabb, mind kisebb és elmaradottabb nemzetei világába bepillantani. Ez tanít meg bennünket saját értékünknek helyes megbecsülésére, feltár előttünk sok, reánk váró feladatot s megszüntet sok előítéletet! A közgyűlés további folyamában dr. Herrmann Antal titkár ismertette részletesen a társaság megalakulásának előzményeit, az

eszme megpendítése óta; összefoglalva előterjesztésében a már eddig elért eredményeket, s különösen hangsúlyozva egy hazai ethnographiai múzeum megalkotásának sürgősségét. — Miután még az elnök indítványára közegyetértéssel elhatározatott, hogy a társaság védnökéül József főherceget, a társaság alapító és működő tagját kéri föl, az egyes tisztí állások betöltése s egy harmincz tagból álló állandó választmány megalakítása következett. (Azok, kik mint a társaság programjába tartozó tanulmányok valamelyikével szakszerűen foglalkoznak, az illető szakosztályok elnöki és előadói vá lettek kijelölve, már e minőségüknél fogva tagjai lesznek egyszersmind az állandó választmánynak is.) A közgyűlésen még dr. Fialovszky Lajos tanár mutatta be Kirschhoff-Leutemann legújabb művének, mely a föld különböző népeit rajzban és leírásban ismerteti, — általa irt magyar fordítását, illetőleg a magyar népélet tekintetbevételével eszközölt átdolgozását; melyet a társaság egyik következő ülésén fognak ismertetni.

Templomi hangszerek. A szentlázárszigeti zárdatemplomban az egyházi énekeket sajátos zeneeszközök kísérik; egyik az úgynevezett chesio cz, félkört képező aczél, melyhez csengetyűk vannak alkalmazva; az alányuló nyelet mindannyiszor megfordítják, valahányszor a csengetyűk összhangzását igényli az ének. A másik hangszer zindchá nevet visel és két bronz-lemezből áll, közepén forganytúval ellátva; ez a katonai zenekar réztányéraihoz hasonlít.

A szultán örmény építészé. A dolma-bágcei palotát Konstantinápolyban, Abdul-Medsid 1853-ban a jeles örmény építész Szárkisz által építtette; ki a palota óriási méreteiben a tündéri fényt s a kelet ragyogó ornamentikáját a modern építészet követelményeivel valóban művészileg egyesítette. E palota egész Európában ritkítja párját!

A perza sah arczképe. Párisból jött tudósítás mondja, hogy a perza uralkodó tisztartójának fia: Thothváneán Árság a napokban az oroszán és nap-rend lovagja lett (chevalier de l'ordre du Lion et du Soleil.) Thothváneán, ki 1881—1883-ban a Raphael-féle iskolában (Páris) járt, tanulmányait a párisi szépművészetek iskolájában végezte, hol kedvencze volt a híres Gerom festő és akadémiái tagnak. A fiatal festő a nyáron, midőn a »királyok királya« a világiállitás alkalmával Párisban járt, Persia uralkodójának egy olajfestményű munkát ajánlott fel, mely egy meter nagy-

ságban a sah sikerült képét ábrázolja. A sah az örmény festő ezen szép munkáját szívesen fogadván előhaladásra buzdította a fiatalt; azután intézkedést tett, hogy a kép Persiába szállíttassék, hogy ott az termének egyik diszét képezze.

Sálámeán Nerszesz, kit az orosz színészet igazgatósága Olaszországba küldött, hogy ott — mint a szini képezde növendéke, — páratlan hangját kimivelje, jelenleg Nápolyban van. Sálámeánnak, ki hangjával felülmulja az olasz tenoristákat, megígérték, hogy egy év múlva felléptetik előbb a nápolyi San-Carlo, azután a milanoi Scala nevű színházban is. Nem könnyű dolog e nagy színházakban énekelni. Az, ki taposta e színházak deszkáit, már jó hírnévvel bír.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Az örmény leányok ipartanműhelye. Hahár csak néhány év óta áll fenn e jónevű intézet Konstantinápolyban (Pera), készítményei mégis igen keresett cikkek. Hágop pasa, a szultán civiliste kezelőjének és Nurián efendi felügyelő bizottsági elnök intézkedésére itt készültek mind azon tárgyak, melyek a német császár és császárné hálótermeit diszíték: ágyterítők, párnahéjak, paplanok és a t. Vilmos császár és Augusta-Victoria császárnénak Konstantinápolyba való megérkezése előtt három hétig folytonosan a mondott tárgyakon dolgozott a tanműhely növendékeinek nagyobb része. Midőn a német követ neje, Hobe pasa felesége és más udvari magas méltóságok megtudták, hogy e csodaszép tárgyakat az örmény ipartanműhely növendékei készítették — szép jövőt jósoltak az intézetnek. Különbön nem maradt el a legfelsőbb elismerés sem, mely nagyban fogja előmozdítani az intézet anyagi és szellemi felvirágoztatását!

Felolvasás a keleti kereskedelemről. Déchy József, az országos magyariparegyesület szalonikii képviselője, érdekes előadást tartott Budapesten ama kereskedelmi cikkekről, melyeknek Keleten nagyobb kelendősége van. Meglepő adatokkal mutatja ki, hogy mily kevés igényt támasztanak rendszerint a keleti népek az árúk finomabb minősége iránt, ha csak az egyes iparcikkeket jutányosan vásárolhatják meg. A fősúlyt általában az Európából bevitt árúk olcsóságára helyezik.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

A manchesteri örmény kolónia. A londoni »Dejli News« egyik számában ezeket olvassuk: A nyáron, midőn a perzsa uralkodó Londonban volt, Armenia fiaiból egy kis társaság gyűlt össze a Buckingham palotában. Ő felsége fogadta az Angolországban lakó örmények követségét, mely a következőkből állott: Londonból Hágopeán, Pápázeán és Aghánur, Manchesterből Szukiász vártábed Báronián, Hov. Andreászián, B. Krikoreán, K. Jészaján és M. Pápázeán. A küldöttség üdvöletet nyújtott át a »királyok királya«-nak, mely örményül volt írva, mellette az angol fordítás. Az üdvölet kiállításra csinos és gazdag. Az üdvöletet Szukiász Báronián olvasta fel örményül, mit a londoni perzsa követ: az örmény Melchon chan tolmácsolt perzsául. Az üdvölet így szól: Felsőes király! Midőn Felsőged másodizben látogatja meg Nagy-Britannia felsőes királynőjét, mi is — mint az örmények képviselői — megjelentünk Felsőged előtt, hogy »Isten hozott«-at mondva őszinte szívből eredt örömnöknek kifejezést adjunk. — Megelégedéssel hallottuk és halljuk, hogy mily nagy előhaladást tesz a perzsa birodalom Felsőged bölcs kormánylata alatt. Boldogok a népek, melyek ilyen uralkodó védelme alatt élnek, boldog ezekkel együtt az örmény nemzet is, melynek jelentékeny része éldeli e gondoskodó kegyet. Habár mi távol nemzetfeleinktől, mégis örömtelt szívvél halljuk, hogy Felsőged békeszerető, igazságos lelke figyelmet fordít a mi honfitársainkra is, kik jólétben élnek és szeretik Felsőgedet. E szeretet szüli azt az állandó hűséget, mit tanusít az iráni eredetű örmény a többi iráni népfajokkal együtt Felsőged iránt. Az örmény az ó-korban összeköttetésben állott a perzsa uralommal. A történelem arról tanuskodik, hogy az örmény tud teljes hűséggel szolgálni, és — ha a szükség úgy hozza magával — vérét is ontja az ország javáért. Midőn látjuk, hogy Persiában nyitva áll minden tér az örmények előtt, kik közül sokan itt is oly magas hivatalokat viselnek — helyettök mi monduik ezért Felsőgednek tartozó köszönetet Adjon Isten Felsőgednek hosszú életet és derült napokat, hogy a jólét és miveltségnek — melyeknek alapjait Felsőged áldott keze tette le — sikereit saját szemével láthassa. Éljen Nász-ed-din sah. — Erre az uralkodó biztosította a küldöttséget, hogy az ő szeme mindig az ő szeretett alattvalóin, különösen az örményeken nyugszik, kik biztonságban vannak; ezután is jót fog tenni velök, mert méltók szeretetére. Most francziául köszönte meg Báronián ő felségének szívességét, ki oly rokonszenves szavakkal nyilatkozott honfitársairól...

Alkalmi kitüntetések. Vilmos, német császár konstantinápolyi látogatása alkalmával két örmény államférfit is kitüntetett: Ágop

pasa pénzügyminiszter s a török császári czivilista kezelőjének és Artin pasa külügyministeri államtitkárnak a vörössasrendet adományozta. — Váhán efendi leányát: Árakszi-t, kiről mult füzetünkben tettünk is említést, a német császárné palotahölgyei közé sorozta. Árakszi nemcsak magas műveltséggel bír, hanem több nyelvet is beszél. Kiváló tisztjében közmegelegedésre járt el annyira, hogy maga a szultán is nemcsak a Sáphákát másodosztályú rendjét adta neki, hanem még gyönyörű ékszerrel is megajándékozta Árakszit.

Örmény feltalálók. Londoni lapok az örményajkú dr. Khálántárcán János egy újabb találmányáról tesznek említést, melylyel nyáron jeget csinálnak a földön, úgy, hogy ezen korcsolyázni lehet. Dr. Khálántárcán Ákuliszból való, tanulmányait Edinburgban végezte, és 18 év óta lakik Anglia egyik tengerparti városában, hol orvosi gyakorlatból él. — A mancheszteri örmény kereskedők egyike: Murádeán Mihrán oly gépet talált, melylyel meg lehet határozni a vászonnemű szálainak vastagságát. Eddig sok fonó-gyár megvékonyította a nekik adott vásznat a nélkül, hogy a lopás e nemét észre lehetett volna venni. — Alexandropolisban Mirzojeánc Zorámb nevű örmény ifjú önmagától ringó bölcsőt talált fel, mely egy alkalmazott gépezet segítségével altató dalt is énekel a csecsemőnek. Második találmánya egy új szerkezetű halfogó, melynek közepére égő kis lámpa van erősítve; a halak a világosság köré gyűlnek és így könnyen elfogatnak. Még van egy gyakorlati találmánya: kőrobbantó gépét a munkás a szikla mellé állítja, azután működésbe hozza, maga pedig kellő távolságra megy. E gép használata mellett ki lesznek kerülve a gyakori sérülések. Mindhárom találmányát elküldötte a most megnyílt »Kaukázusi kiállítás«-ra.

Láva alá temetett helység. Pompeji s Herculánum pusztulására emlékeztető catastropha érte Kántzorik falvat Erzerum mellett aug. 2-án, a mely alkalommal a Ziarot-daghi név alatt ismert vulkán is részben szintén elsülyedt. A »Dette publique« képviselője hivatalos jelentése szerint Kántzorik falú 215 lakossal, Erzerumtól 60, Nichantól 10 kilométerre feküdt, 1600 méter magasságban. A falú lakói, a kiket a közeledő moraj már előzőleg nagy rémületbe ejtett és észrevették, hogy a völgyük keleti részén levő forrás vize hirtelen elapadt, e jelenségről jelentést tettek a hatóságoknak. Erre azt a parancsot vették, hogy hagyják el a falvat. De még mielőtt e parancsnak eleget tehettek, aug. 2-án délben borzasztó robajt hallottak; a hegyiség egy része összedőlt s a kis falút óriási láva-áradat lepte el, maga alá temetve 136 lakost. Ennyi az, a mit a falú életben maradottjai elbeszéltek. Némelyek azt is állítják, hogy lángvörös áramot láttak, a miből azt lehetne következtetni, hogy a láva még izzó volt, midőn a falúhoz ért. Samih pasa, az erzerumi vilajet főkormányzója azonnal segítséget küldött s meghagyta a többi környékbeli falvakban, hogy

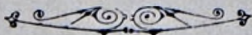
a lakók költözzenek ki. A helyszínére kiküldött jelentése szerint, a Ziarot-daghiből kiömlött láva tömege 600 millió köbméternél többre becsülhető. A láva hullámosan halad, néhol a hullám vastagsága tíz méter, a miből az következtethető, hogy az első roham csakhamar megmerevült a szabad levegőn. Az említett vulkán teljesen szétrombolta maga magát. Iszonyatos pusztulás képét nyújtja. A hegy csúcsa helyén 400 méter átmérőjű, katlanszerű mélyedés keletkezett. Mindenfelé nagy és mély szakadások láthatók. A láva áram oly erős volt, hogy hatalmas sziklatömböket ragadott magával.

Glastone és a bulgáriai örmények. Az örmény ügy védőjéhez Glastonehoz köszönő sorokat intéztek a szilisztriai örmények azon rokonszenves nyilatkozatokért, melyeket ő és társa Bryce a szorongatott ázsiai örmények érdekében az angol parlament-ben tettek.

A teheráni udvari orvos. A perzsa uralkodónak szándéka volt Párisban választani palotája számára orvosokat; azonban Szent-Pétervárott a bemutatott orvos annyira megtetszett neki, hogy Zákhariáncz-t azonnal ki is nevezte palota-orvosává. Az örmény Zákhariáncz Tháde az idén kapott orvosi oklevelet a katonai orvosi akademiától. Igen ügyes orvosnak mondják. Zákhariáncz, ki vitt magával még két segéd-orvost, el is ment Szent-Pétervárról Persia fővárosába: Teránba.

Az Ararát csúcán. Az angol »Daily News« szentpétervári levelezője arról tudósít, hogy az őszszel az Ararát hegyét egy fiatal leánynak sikerült megmásznia. Mlokossevics, orosz erdész ugyanis, tizenhatéves fiával három kurd kíséretében neki indult az ősi hegy meredélyeinek. Azonban tizennégyezer lábnyi magasságban (mely megfelel az erdélyi Ünökő kétszeres magasságának) a fiú már nem tudott tovább haladni, míg az apa csak 16750 láb magasságban volt kénytelen megállapodni; de a vállalkozó szellemű leány a vezetők kíséretében, még tovább folytatta útját, — míg végre csakugyan elérte a 16.917 láb magas Ararát csúcsát, az ott uralkodó örök fagytól csaknem megdermedve!

A skutarii tűzvész. A török főváros ázsiai külvárosában — Skutariban, közelebből ismét nagy tűzvész pusztított. A károsultak — mint írják — többnyire örmények és görögök. A lakosság körében e tűzvész által támasztott nyomor enyhítésére ezúttal is a könyörületes szívű padisáh küldötte a legelső anyagi segílyt. Az oltásban illetve a tűz localizálásában most is tevékenyen fáradozott: gróf Széchenyi Ödön, a magyar pasa, s az általa szervezett tűzoltóság.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora” könyvnyomda.